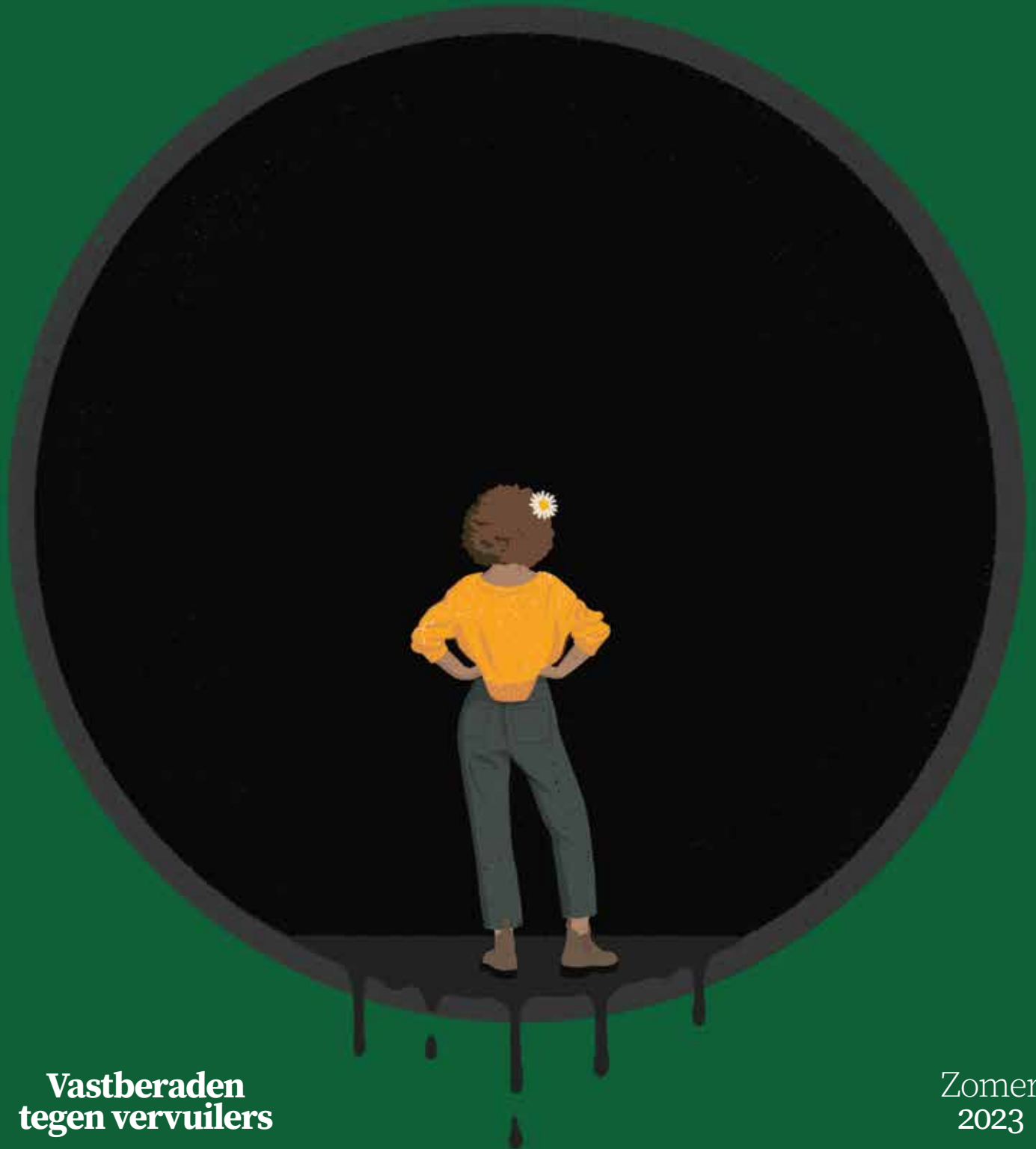

GREENPEACE

Magazine

**Vastberaden
tegen vervuilers**

Zomer
2023

In dit nummer

© Marten van Dijk / Greenpeace

18 STOP DE GIFWOLKEN VAN TATA STEEL

Omwonenden maken zich grote zorgen over de uitstoot van Tata Steel die grote gezondheidsrisico's oplevert voor henzelf en hun kinderen. Waarom staat onze overheid dan toe dat de staalfabriek al jarenlang ziekmakende stoffen uitstoot?

4 ONDER DE ROOK

Huisarts Luc Verkouteren werkt in IJmuiden. 'Mensen voelen zich nu nog jong en sterk, maar de rekening komt later.'

8 DAT WEET TOCH IEDEREEN?

Andy Palmen geeft u de argumenten om hardnekkige overtuigingen over grote vervuilers te weerleggen.

16 GROOT SUCCES!

Op Schiphol hebben we opnieuw laten zien dat actievoeren tegen grote vervuilers werkt.

19 INHEEMSE TOEKOMST

De Braziliaanse president Lula erkent de leidersrol van Sonia Guajara.

OVERHEID, BESCHERM ONZE GEZONDHEID!

De overheid zou onze gezondheid op de eerste plaats moeten zetten. Ze plaatst echter keer op keer de belangen van grote bedrijven boven die van mensen. Voor grote vervuilers, zoals Schiphol en Tata Steel, worden om de haverklap afspraken en wetten aangepast, zodat zij winst kunnen maken ten koste van klimaat, gezondheid en milieu.

Sterker nog, grote vervuilers betalen nauwelijks belasting en lappen de regels structureel aan hun laars, maar eisen wél subsidie om hun CO₂-uitstoot te verminderen of vervuilende fabrieken te sluiten. De kosten worden bij belastingbetalers zoals u en ik neergelegd, terwijl de aandeelhouders er met de winst vandoor gaan. Greenpeace wil dat de overheid omwonenden en de natuur beschermt tegen grote vervuilers. Het RIVM bevestigde onlangs dat Tata Steel verantwoordelijk is voor zeer zware milieuverontreiniging, een enorme CO₂-uitstoot en grote gezondheidsschade onder omwonenden.

Waar de afwezige overheid niet over haar burgers waakt, doen dappere bewoners als Sanne Walvisch (zie pagina 11) wat ze kunnen. Maar het is absurd dat u en ik belasting betalen voor de talloze instanties die Sanne's werk zouden moeten doen. Met uw steun gaan we er alles aan doen om ervoor te zorgen dat de overheid ingrijpt en de ziekmakende onderdelen van Tata Steel per direct sluit.

FAIZA OULAHSEN

Hoofd Klimaat en Energie

[ACT.GP/PLASTICVERDRAG](https://act.gp/plasticverdrag)

EINDE VAN HET PLASTICTIJDPERK

Plasticvervuiling is overal. Van de stranden in Zuidoost-Azië tot het afgelegen Antarctica. Plastic heeft een verwoestende uitwerking op de gezondheid van mensen en dieren wereldwijd. Het doodt schildpadden en zeevogels en belandt in ons drinkwater en voedsel. Samen met u eisen we een ambitieus internationaal verdrag dat de productie en het gebruik van plastic beperkt. Dat zou een enorme stap zijn naar een plasticvrije toekomst.

© Camer Guevera / Greenpeace

LAATSTE WAARSCHUWING

© Roëltón Thodé / Greenpeace

Inwoners van Bonaire bereiden samen met Greenpeace een rechtszaak voor om klimaatactie af te dwingen voor het eiland. De *Arctic Sunrise* kwam onze eis ondersteunen en verwelkomde in twee dagen tijd 1.500 mensen aan boord. Wetenschappelijk onderzoek laat zien dat Bonaire hard wordt geraakt door klimaatverandering als we niet ingrijpen. Op 11 mei lieten we onze gezamenlijke sommatiebrief, een laatste waarschuwing voordat we

de Staat dagvaarden bij de rechtbank, bij premier Rutte bezorgen. Daarin staat dat Nederland zijn CO₂-uitstoot sneller omlaag moet brengen dan de regering van plan is, en concrete maatregelen moet nemen om het eiland en haar inwoners te beschermen. De Nederlandse staat is nalatig: zij heeft de plicht om alle inwoners van Nederland te beschermen tegen zeespiegelstijging door klimaatverandering, dus ook de mensen op Bonaire.

RAINBOW WARRIOR

Onze *Rainbow Warrior* ligt voor de westkust van Australië, waar we samen met lokale gemeenschappen het zeeleven en het klimaat verdedigen tegen de gasboorplannen van Woodside Energy. De megalomane plannen bedreigen de kleinste baleinwalvissen, schildpadden, haaien en kwetsbare koralen.

75

HYDRAULISCHE GRAAFMACHINES

van Hyundai vond Greenpeace in illegale goudwinningsmijnen op inheems grondgebied in de Amazone. De machines vreten zich razendsnel een weg door het bos. Twee weken na ons rapport beloofde Hyundai zijn machines én diensten niet meer te verkopen in deze gebieden en het regenwoud te beschermen.

Weggeef-actie

Rechten voor de natuur

JESSICA DEN OUTER

We verloten vijf keer 'Rechten voor de natuur' van milieurechtexpert Jessica den Outer, te gast in Greenpeace-podcast 'Verhit'. Interesse? Mail voor 31 juli naar redactie@greenpeace.nl. Alleen winnaars ontvangen bericht.

‘DE OVERHEID HEEFT GEWOON EEN ZORGPlicht VOOR HAAR BURGERS’

Huisarts Luc Verkouteren woont onder de rook van Tata Steel. Hij maakt zich al jaren zorgen over de gezondheid van mensen in de regio en van de werknemers van het staalbedrijf.

DOOR **FEDDE WIERSMA**

‘Het went, maar het maakt me ook verdrietig en ik denk er best vaak aan. Als je hier woont, heb je meer kans om kanker te krijgen. Dat is een stomme gedachte.’ Triest vindt Luc Verkouteren deze uitspraak in Kidsweek van een 9-jarige jongen uit Wijk aan Zee. ‘Daar

zou zo’n kind zich toch helemaal niet mee bezig moeten houden?’ Greenpeace Magazine interviewde de huisarts over zijn zorgen om de gezondheidsschade door Tata Steel.

Waar komen uw zorgen vandaan?
‘Toen ik jaren geleden als huisarts in de

regio IJmond begon, viel het collega’s en mij op dat hart- en vaatziekten en ziektes als COPD en longkanker vaker voorkwamen. In 2018, na de grafietregens vanaf het Tata-terrein, realiseerde ik me dat ook de uitstoot van de staalproducent hier meer ziektes veroorzaakt. Onderzoek van DCMR

Milieudienst Rijnmond en van de GGD in 2018 bevestigde dat 88% van alle lokale fijnstofbronnen afkomstig is van het Tata-terrein. Dit fijnstof is onzichtbaar, maar bevat problematische stoffen die bijvoorbeeld bij kinderen en zwangere vrouwen neurologische aandoeningen kunnen veroorzaken en bij ouderen suikerziekte, hart- en vaatziekten en kanker.

In de IJmond is dat niet het enige probleem. Er ligt hier ook overal grof stof, dus grotere stofdeeltjes, met lood en kankerverwekkende PAK’s. Daarvan heeft het RIVM geconstateerd dat ze schadelijk zijn voor de ontwikkeling en de gezondheid van jonge kinderen. Tel daar geluids- en stankoverlast bij op en je kunt alleen maar concluderen dat hier bepaald geen sprake is van een gezonde leefomgeving.

Op de korte termijn merken mensen die gevoelig zijn voor ongezonde lucht daar als eerste iets van. Zij krijgen last van hun longen, hoofdpijn, misselijkheid, druk op de borst en jeuk. Dan zijn de gevolgen van de vervuiling direct zichtbaar. Mensen met jonge kinderen verhuizen om hun kinderen letterlijk lucht te geven. In de IJmond melden patiënten vaker acute gezondheidsklachten én chronische aandoeningen bij hun huisarts dan in vergelijkbare industriële gebieden. Dat treurige feit constateerde het Nederlands instituut voor onderzoek naar gezondheidszorg dat 30.000 patiëntendossiers uit de periode 2013-2019 analyseerde.

Het vervelende is echter dat je sommige gezondheidsgevolgen niet direct ziet. De schade aan het lichaam uit zich dan pas over een jaar of vijftien tot twintig. Mensen voelen zich nu nog jong en sterk,

maar de rekening komt later. Ik ben arts en dus wil ik als het even kan voorkómen dat mensen ziek worden. Daarom ben ik voor een gezonde levensstijl én voor een gezonde leefomgeving.’

Maar dat heeft u niet in de hand...

‘Dat klopt. Je wordt als omwonende geconfronteerd met de gevolgen zonder dat je er iets aan kunt doen en dat kan erg belastend zijn. Elke keer als er een rapport uitkomt en er niets lijkt te veranderen, ben ik weer verbaasd over het uitblijven van maatregelen die echt verbetering brengen. De eerste rapporten over de schadelijke effecten van Tata Steels uitstoot dateren uit 1995! In 2021 trof het RIVM, dat al jarenlang onderzoek doet naar Tata Steel, nog steeds gevaarlijke concentraties lood en PAK’s aan rond de fabriek. En eind maart dit jaar verscheen er weer een rapport met de bizarre conclusie dat er helemaal niets was veranderd. Terwijl het technisch mogelijk is om maatregelen te nemen die de vuile lucht afvangen. Maar dat kost geld en gaat ten koste van de bedrijfswinst. Niemand lijkt echt verantwoordelijkheid te nemen voor de gezondheid van mensen die hier al jarenlang wonen.

Ik ben geen technisch expert, maar Tata Steels kooksfabriek 2 is een afgeschreven en verouderde fabriek die geregeld wolken met kankerverwekkende stoffen uitstoot. De omgevingsdienst die toezicht moet houden op Tata Steel heeft een ‘last onder dwangsom’ lopen, omdat de fabriek stoffen uitstoot die volgens de vergunning niet zijn toegestaan. Vanuit gezondheids oogpunt zeg je dan: zo’n fabriek zou eigenlijk per direct gesloten moeten worden.

Ja, het is frustrerend dat economische belangen boven gezondheid worden

gesteld. Iedereen, ook de besluitvormers, vindt haar of zijn gezondheid en die van hun naasten het allerbelangrijkste. Maar daar handelen ze in deze regio niet naar. Als arts vind ik dat moeilijk te verteren. Zowel inwoners als werknemers van Tata Steel staan voortdurend bloot aan schadelijke stoffen.’

Hoe moet dit opgelost worden?

‘Ik denk dat de overheid steviger moet handhaven en harde eisen moet stellen over vermindering van de schadelijke uitstoot. De overheid heeft gewoon een zorgplicht voor haar burgers. De Onderzoeksraad voor Veiligheid benadrukte dat in haar recente rapport ook: overheden moeten omwonenden beter beschermen tegen de gezondheidsrisico’s van bedrijven als Tata Steel.

Ondanks alle mooie beloftes zien we nog steeds geen harde garanties voor verbetering van de leefomgeving. Alles draait nog steeds om de winst van het staalbedrijf. Daarom vind ik het heel belangrijk dat er actie wordt ondernomen om de gezondheid van de inwoners van de IJmond daadwerkelijk te beschermen. Er zijn keiharde afspraken nodig met het bedrijf. Niet pas over tien of twintig jaar, maar nu.’ ■

” **Ik ben voor een gezonde levensstijl, maar ook voor een gezonde leefomgeving**

© Alex Westover

EEN Succes! WERELDWIJD OCEANENVERDRAG

© Kate Davison / Greenpeace

© Paul Hilton / Greenpeace

GREENPEACE IN ACTIE VOOR DE OCEANEN

Ruim 5,5 miljoen mensen tekenden onze petitie, we deden onderzoek, oefenden druk uit op beleidsmakers en we kwamen decennialang met lijf en leden in actie voor het zeeleven. Nu ligt er een fantastisch resultaat: een juridisch bindend VN-verdrag ter bescherming van de oceanen!

Fabeltjes van tafel

Van tijd tot tijd duiken ze op: beweringen die niet kloppen, maar gebracht worden als algemene kennis. ‘*Dat weet toch iedereen?*’ **Greenpeace-directeur Andy Palmen** geeft u de argumenten in handen om deze hardnekkige overtuigingen te weerleggen.

1 | HET NEDERLANDSE VESTIGINGSKLIMAAT IS ONAANTREKKELIJK

'Volgens VU-hoogleraar strategie en innovatie Henk Volberda valt dat reuze mee. Hij doet al jaren onderzoek naar het Nederlandse vestigingsklimaat en vertelde begin februari bij BNR dat bedrijven de leefkwaliteit juist erg hoog waarderen. "Ze zijn heel erg tevreden over de infrastructuur, de aanwezigheid van talent, de nabijheid van klanten en de kwaliteit van diensten en leven", zegt Volberda. Een van de punten waarover bedrijven minder te spreken waren, was naast het belastingklimaat de toenemende polarisatie in Nederland. Dat geeft onzekerheid en daar houden bedrijven niet van. Maar misschien belangrijker nog is de vraag voor wélke bedrijven we in Nederland een

aantrekkelijk vestigingsklimaat willen creëren. Zijn dat de Shells en de Tata Steels van deze wereld, die nauwelijks belasting betalen, miljarden subsidies krijgen en daar vervuiling en klimaatverandering voor teruggeven? Dat lijkt me niet. Ik ben het dan ook van harte eens met Volberda als hij zegt: "We moeten er dus voor zorgen dat we [...] nieuwe duurzame en groene bedrijven aan weten te trekken." Daarbij horen een streng klimaatbeleid, hoge belasting op vervuiling en subsidies voor groene initiatieven. Het Nederlandse klimaatbeleid is ook volgens recent onderzoek van het Centraal Planbureau (CPB) géén reden voor bedrijven om te verhuizen naar het buitenland. Integendeel, zegt het CPB, veel bedrijven voerden hun investeringen juist op in reactie op hogere CO₂-kosten en verbeterden hun productiviteit.'

2 | WE KUNNEN NIET ZONDER FOSSIELE BRANDSTOFFEN

'Al sinds 2007 toonde Greenpeace in opeenvolgende Energie[r]evolutiescenario's aan hoe de wereld haar CO₂-uitstoot in 2050 tot 80% zou kunnen verminderen door razendsnel over te stappen op duurzame energiebronnen en efficiënt energiegebruik. In 2012 rekenden we voor dat duurzame energiebronnen in 2050 wereldwijd maar liefst 90% van onze elektriciteit en warmte konden leveren. Voor Nederland kan dat nog een stuk sneller, liet Urgenda in 2019 zien. Met veel cijfers onderbouwde ze dat onze energievoorziening al in 2030 volledig duurzaam kan zijn. Dat is niet alleen goedkoper dan doorgaan met fossiele brandstoffen, maar levert ook nog eens meer dan 150.000 banen op. Of dit soort scenario's werkelijkheid worden, hangt af van politieke wil. Helaas proberen partijen die de macht en het geld hebben nog altijd de energietransitie af te remmen. Terwijl elders in de maatschappij doordringt dat duurzaamheid een must is, klampen zij zich vast aan de oude wereld. Klimaatactivist Jelle de Graaf bracht het in mei fraai onder woorden in Trouw: de mythe dat we (voorlopig) niet zonder fossiel kunnen, is klimaatontkenning 2.0.'

3 | INTENSIEVE VEEHOUDERIJ LEVERT NEDERLAND VEEL GELD OP

'De waarheid is dat de Nederlandse intensieve veehouderij ons meer kost dan ze opbrengt. Adviesbureau Ethicalgrowth2020 becijferde dat de maatschappelijke kosten van de veehouderij tussen 2008 en 2022 neerkomen op € 100 miljard. Greenpeace vindt het hoog tijd dat verantwoordelijke bedrijven als Rabobank betalen voor de schade die ze hebben veroorzaakt. Uit de analyse blijkt dat Rabobank een maatschappelijke rekening heeft openstaan van € 3,1 miljard door het aanjagen van de intensieve veehouderij en dus de stikstofcrisis. Dat bedrag moet de bank minimaal bijdragen aan het stikstoffonds van de regering. Greenpeace roept kabinet en Rabobank al jaren op te investeren in een ecologische landbouw met veel minder dieren. Die omslag is haalbaar en betaalbaar, berekenden we eind 2019. Sterker nog, het levert de maatschappij jaarlijks gemiddeld ruim € 1 miljard op.'

4 | DIEPZEEMIJNBOW IS NODIG VOOR ONZE ENERGIETRANSITIE

'Mijnbouwbedrijven die de diepzee in willen, hangen een onjuist verhaal op over de 'noodzaak' van hun destructieve plannen. "We hebben geen keuze als we willen overstappen op hernieuwbare energie", is hun boodschap. "Want voor de productie van batterijen in onder meer elektrische auto's zijn deze metalen onontbeerlijk." Onzin, zegt Greenpeace en daarin worden we gesteund door elektrische autoproducenten. Ook WWF publiceerde een uitstekend rapport over alternatieven voor het gebruik van schaarse metalen. Bovendien, zoals mijn collega Tom Grijsen al zei in het vorige Greenpeace Magazine: de oplossing voor mijnbouwellende is natuurlijk niet het verplaatsen van milieuschade naar de diepzee. De industrie moet producten zo ontwerpen dat zeldzame metalen eenvoudig te recyclen of helemaal niet nodig zijn.'

5 | ACTIE TEGEN VERVUILERS BEDREIGT DE WERKGELEGENHEID

'Als milieuorganisaties of omwonenden protesteren tegen grote vervuilers, schermen tegenstanders vaak met dreigend verlies van banen. Helaas hoor je die geluiden soms ook binnen politieke partijen die in andere gevallen vóór klimaatmaatregelen zijn. Daarmee worden werknemers en klimaatactivisten tegen elkaar uitgespeeld. Terwijl ze juist zoveel gemeen hebben: de strijd tegen grote bedrijven die alles doen voor hun aandeelhoudersbelangen en niets voor eerlijk en groen ondernemen. Bovendien: het werkgelegenheidsargument klopt meestal niet. Multinationals als Shell en Tata Steel zijn echt niet de grote banenmotor van Nederland: dat zijn de midden- en kleinbedrijven. Heel concreet toonde onderzoek van Greenpeace en Urgenda recent aan dat zelfs sluiting van Tata Steel niet leidt tot grootschalige werkloosheid. Voor alle medewerkers van Tata Steel zijn minimaal drie vacatures voor vergelijkbare banen beschikbaar in de IJmond-regio.' ■

”
VOOR WÉLKE
BEDRIJVEN
WILLEN WE IN
NEDERLAND EEN
AANTREKKELIJK
VESTIGINGS-
KLIMAAT
CREËREN?

ELLY WEET WAT ZE WIL

Meer dan veertig jaar geleden keek een notaris verbaasd naar de jonge vrouw die voor hem stond. Elly was pas 21 jaar en liet haar testament opmaken. Maar Elly wist wat ze wilde: nalaten aan Greenpeace, vanwege haar liefde voor de natuur en dieren. Spijt heeft ze nooit gehad, integendeel: 'Ik sta nog steeds achter de acties.'

Toen Elly met Peter ging samenwonen, wilde hij Greenpeace in hun testament houden. 'Ik ben blij met Greenpeace, dat met goed onderzoek de ogen opent van mensen, ook in politiek en bedrijfsleven.' Elly en Peter zijn erg te spreken over de 'fantastische hulp' die ze van Greenpeace kregen bij het

opstellen van het testament. Vrienden zijn soms wat huiverig om na te denken over hun nalatenschap. Elly vraagt hen dan: 'Zou het je niet een fijn gevoel geven als iets door kan gaan dankzij wat jij nalaat?'

→ **Meer weten?**
Vraag vrijblijvend de nalatenbrochure aan: act.gp/nalatenschap of bel Gabriëlla van der Ham: 020- 524 95 49

101

GROENE TIPS

heeft Greenpeace voor u verzameld in de 'Groen Leven'-gids. Allemaal eenvoudige manieren om een buitengewoon verschil te maken voor de wereld. De gids helpt u de duurzaamste keuzes te maken in de keuken, badkamer, tuin of op uw werk.

→ **Vraag de gids aan:**
act.gp/groenlevengids

OVERWINNING OP GROTE VERVUILERS

'Kunt u zich een wereld zonder Greenpeace voorstellen?' vroegen onze Noord-Amerikaanse collega's zeven jaar geleden. Geen retorische vraag: Resolute Forest Products, dat Canada's boreale bossen vernietigde voor zijn papierpulp, had een duur advocatenkantoor ingeschakeld om Greenpeace voorgoed de mond te snoeren (saillant detail: de advocaten vertegenwoordigen ook Donald Trump). Resolute eiste maar liefst \$ 300 miljoen schadevergoeding voor de campagne die Greenpeace tegen het megabedrijf voerde.

Maar in april 2023 konden we een klinkende overwinning voor de vrijheid van meningsuiting vieren: een Californische rechtbank wees een claim van \$ 100 miljoen definitief af!

De reikwijdte van deze uitspraak is enorm en gaat veel verder dan Greenpeace alleen. De methode die Resolute gebruikt heet ook wel een 'strategische rechtszaak tegen

publieke participatie' (SLAPP). Misbruikmakend van bestaande wetgeving proberen machtige bedrijven zo overal ter wereld kritiek van activisten en anderen de kop in te drukken. Zo klaagde Resolute Greenpeace aan als 'criminele organisatie', gebruikmakend van anti-maffiawetgeving. En in de afgelopen tien jaar viel de fossiele industrie ruim 150 mensen en organisaties aan via SLAPP's.

CLAIM VAN \$ 100 MILJOEN AFGEWEND

Het vonnis benadrukt dan ook de noodzaak van krachtige anti-SLAPP-wetgeving wereldwijd. Intussen verdwijnen hopelijk ook de andere Resolute-claims tegen Greenpeace à \$ 200 miljoen van tafel.

Leven met een duivels dilemma

SANNE WALVISCH

Voorzitter
Stichting FrisseWind.nu

Tata Steel maakt mensen ziek. Werknemers en omwonenden. Dankzij het RIVM weten we dat sinds twee jaar zeker. Ik ben een van die omwonenden. De dichtstbijzijnde fabriek staat op nog geen 700 meter van mijn huis. Daartussen vind je een speeltuin en de duinen. Mijn kinderen Boris van 10 en Stella van 13 speelden daar als ukkies. Middagenlang hebben we er gepicknickt. We tekenden de fabriek. Want ja: ik hield (en hou nog steeds) van dat machtige aangezicht. De industriële lelijkheid. De absurde omvang. Staren naar de pluimen is als staren naar het water. De fabriek staat nooit stil. De lichtjes 's avonds vormen als gekleurde discoballen een hallucinante sterrenhemel op aarde.

Als ik toen wist wat we nu weten, was ik nooit van Haarlem naar Wijk aan Zee verhuisd. En dat doet me verdriet, want Wijk aan Zee is een fantastische plek. Met het strand, de duinen, de mensen, de seizoenen dichtbij. De winter winderig zilt en stil. De zomer zinderend zonnig en rumoerig. In Wijk aan Zee is het altijd vakantie. Met een rauw randje door dat waanzinnige fabrieksterrein van 750 hectare aan schoorstenen. Het Tata Steel-terrein is ongeveer even groot als Bussum.

Maar nu weet ik het wel. Het stof van de fabriek is overal aanwezig. Op de trampoline, de vensterbank, in de zandbak, op de handen van de kinderen. Maar ook onzichtbaar. In de lucht die we inademen, in onze longen. Dingen kunnen we schoonmaken, onze longen niet. Als naaste buur leven wij dag en nacht met een onzichtbare vijand: de uitstoot van fijnstof, zware metalen en

kankerverwekkende stoffen. Door de stank, het stof, de herrie en de luchtkwaliteit leven we in een continue staat van ernstige bezorgdheid. De overheid beschermt ons niet. Het is geen gezonde plek om kinderen op te laten groeien, maar het is wel onze plek. Ons thuis. Hier leven, is leven met een duivels dilemma.

Tata maakt niet alleen mensen ziek, het is ook de grootste vervuiler van Nederland. Het bedrijf is verantwoordelijk voor 8% van de Nederlandse CO₂-uitstoot. Tata is de grootste stikstofuitstoter. 178 zeer zorgwekkende stoffen gaan op 213 plekken de lucht, de grond of het water in. De staalslakken van de fabriek zitten in wegen en grondophogingen door heel Nederland; daaruit kunnen volgens de Inspectie Leefomgeving en Transport 'vrijwel alle denkbare zware metalen' lekken. En Tata gebruikt per jaar 33 miljard liter drinkwater.

Een staalfabriek met zo'n enorme voetafdruk in drukbevolkt gebied is niet meer van deze tijd, hoor ik steeds vaker en luider roepen. Die stemmen zijn stuk voor stuk belangrijk, want alleen samen kunnen we de politiek en het bedrijf overtuigen dat het snel beter moet. Zodat de kinderen die nu geboren worden wel gezond kunnen opgroeien. En zodat wij onze wereld een klein beetje beter, schoner en mooier achterlaten voor de generaties die nog komen gaan.

Doe daarom met ons mee. Deel onze verhalen. Wees onze stem. Doe mee aan de massa-actie op 24 juni of aan onze andere acties. Want samen zijn we ijzersterk.

” Als ik toen wist wat we nu weten, was ik nooit van Haarlem naar Wijk aan Zee verhuisd.

© Tobias Kleuver / Greenpeace

Gezondheid gaat boven winst

DOOR ZINZI VAN DER AAR

Hoe kán het dat staalfabriek Tata Steel zijn ziekmakende gang kan blijven gaan? Rapport na rapport toont aan dat bewoners al jaren blootstaan aan grote gezondheidsrisico's, dat Tata's stikstof de natuur verziekt en dat zijn CO₂-uitstoot de klimaatcrisis vergroot. **Waarom grijpt de overheid niet in?**

Schoonmakers van Tata Steel poetsen elke dag de zwarte aanslag van de speeltuintjes in Wijk aan Zee, omdat die vol zit met ongezonde stoffen die de staalfabriek die dag heeft uitgestoten. Lood bijvoorbeeld, dat blijvende hersenschade kan veroorzaken. In Beverwijk dalen dezelfde stoffen neer, maar aan een verzoek van bewonersvereniging Frisse Wind om de speeltuinen ook daar schoon te maken gaf Tata Steel geen gehoor. CEO Hans van der Berg liet ambtshalve optekenen dat hij 'voorlopig geen aanleiding ziet om het schoonmaakbeleid uit te breiden.'

Het schoonmaken van de speeltoestellen kost naar schatting € 30.000 per jaar. Dat is 0,0006% van de € 5 miljard die Tata Steel het afgelopen jaar omzette. Volgens Frisse Wind, opgericht door bezorgde ouders (zie pagina 11), toont de CEO met de weigering opnieuw het ware gezicht van zijn bedrijf: 'Uw winst is belangrijker dan de gezondheid van onze kinderen.'

GIFTIGE COCKTAIL

Het lood in het neerdalende stof is niet het enige gevaar van Tata Steel. De staalfabriek is in Nederland de grootste uitstoter van Zeer Zorgwekkende Stoffen, waaronder kankerverwekkende PAK's. Artsen als Luc Verkouteren (zie pagina 4) zien al jaren dat patiënten in de regio vaker dan verwacht lijden aan longaandoeningen, kanker en hart- en vaatziekten. Het Integraal Kankerinstituut Nederland becijferde dat omwonenden tot 51% meer kans hebben longkanker te krijgen dan mensen elders in Nederland. En het RIVM stelde onlangs vast dat Tata Steel nog steeds gevaarlijke concentraties PAK's en zware metalen uitstoot. Daarin is niets veranderd sinds twee jaar geleden, ondanks alle verbeterclaims van Tata Steel.

DE KOOKSFABRIEKEN

De meeste kankerverwekkende stoffen komen van twee roestige installaties op het fabrieksterrein van Tata: kooksfabrieken 1 en 2. Onderzoeksjournalisten van EenVandaag toonden aan dat nummer 2 al sinds de bouw in 1972 'rookt en lekt'. Vanwege ouderdom

en gebreken gaat het hier regelmatig mis met de productie, waarna wolken met hoge concentraties kankerverwekkende stoffen vrijkomen uit verboden 'rauwe kooks'. Tata Steel geeft toe dat het deze overtredingen niet kan voorkomen, maar weigert de kooksfabrieken vóór 2030 en 2035 te sluiten. Opnieuw is geld het belangrijkste argument: eerdere sluiting zou economisch niet rendabel zijn. Toch krijgt het bedrijf, net zoals andere grote vervuilers in Nederland, jaarlijks enorme belastingvoordelen van de Nederlandse staat, en houdt het zijn hand op bij de overheid voor een miljardensubsidie om te vergroenen.

GROOTSTE STIKSTOFUITSTOTER

Een snelle sluiting van de kooksfabrieken zou niet alleen veiliger zijn voor de omwonenden, maar ook beter voor de waterzekerheid in Nederland. Om de kooks te blussen als die uit de oven komen, verbruikt Tata Steel jaarlijks maar liefst 34 miljard liter water, meer dan het waterverbruik van 700.000 huishoudens. Voor die ongelooflijk grote hoeveelheid water betaalt de staalgigant slechts een luttel € 100 waterbelasting.

Tata Steel vormt bovendien een bedreiging voor het klimaat en onze toch al zo aangetaste natuur. Het bedrijf pompte vorig jaar 11,3 megaton CO₂ de atmosfeer in, 8% van Nederlands totale uitstoot. Voor CO₂-kosten hoeft het bedrijf niet bang te zijn: in 2019 berekende de Groene Amsterdammer al dat Tata Steel in tien jaar tijd voor € 1 miljard aan gratis uitstootrechten had gekregen. Cadeautje van de Nederlandse regering aan Tata's aandeelhouders. Ook is Tata de grootste stikstofuitstoter van ons land. Veel van zijn installaties, zoals kooksfabriek 1, vangen geen stikstof af, terwijl de technieken daarvoor allang voorhanden zijn.

Tata Steel kreeg in 2016 een natuurvergunning met meer stikstofruimte dan het bedrijf opmaakt. Pas na een rechtszaak van milieuorganisatie Mobilisation for the Environment scherpste de overheid de natuurvergunning eind vorig jaar aan en mag Tata Steel 8% minder stikstof uitstoten. Ook dit doet het bedrijf geen pijn: de stikstofruimte is genoeg om op de oude voet door te produceren. →

TATA STEEL IS DE GROOTSTE STIKSTOF-UITSTOTER VAN ONS LAND.

DIT WIL GREENPEACE

Samen met omwonenden en de klimaatbeweging komen we op zaterdag 24 juni massaal in actie.

Zo laten we samen zien wat nodig en rechtvaardig is. Greenpeace wil dat de overheid de gezondheid van omwonenden en de natuur beschermt tegen grote vervuilers als Tata Steel. Concreet betekent dit dat de overheid de ziekmakendste onderdelen van het staalbedrijf per direct moet sluiten, en natuurlijk moet de vervuiler zelf opdraaien voor de kosten daarvan, niet de belastingbetaler. Vervolgens is de keuze aan Tata Steel: wat wordt het, sneller vergroenen of sluiten? act.greenpeace.nl/tata

© Marten van Dijk / Greenpeace

Tata Steel is in Nederland de grootste uitstoter van Zeer Zorgwekkende Stoffen.

DOORSCHUIFCULTUUR

Tata Steel brengt schade toe aan de gezondheid van omwonenden, verbruikt bizarre hoeveelheden water en draagt in aanzienlijke mate bij aan de nationale CO₂- en stikstofuitstoot. Waarom grijpt de overheid niet in? Greenpeace-campaigner Willem Wiskerke, al 15 jaar betrokken bij campagnes rond grote vervuilers: ‘In Nederland geldt een stelsel van vergunningen, toezicht en handhaving dat zo is ingericht dat grote vervuilers alle touwtjes in handen hebben.’

Hoe werkt dat? Wie wil klagen over Tata Steel wordt van het kastje naar de muur gestuurd. Staatssecretaris van Infrastructuur en Waterstaat Vivianne Heijnen is verantwoordelijk voor de handhaving van grote vervuilers, maar als je haar aanspreekt op Tata Steel wijst zij naar de provincie. Die gaat als 'bevoegd gezag' over de vergunningverlening. Maar als je daar aanklopt, hoor je dat de handen van de Provinciale Statenleden gebonden zijn. Daar zit een kern van waarheid in: de provincie moet een exploitatievergunning

verlenen als een bedrijf voldoet aan de wettelijke normen. ‘Dat is heel fijn voor grote vervuilers want die roepen maar wat graag “we houden ons gewoon aan de vergunning”’, aldus Willem. Daarom zijn de lobbyisten van Tata Steel ook zo veelvuldig in Brussel te vinden: daar wordt een belangrijk deel van de uitstootnormen bepaald.

En dat is precies wat de klager te horen krijgt, als die zich opnieuw tot de regering wendt met de vraag of de wettelijke normen dan niet aangescherpt kunnen worden, zodat de provincie geen vergunning hoeft te verlenen. Tja, zegt het kabinet, we zitten vast aan de Richtlijn Industriële Emissies van de Europese Unie (EU). En daar moeten provincies zich aan houden. Ook de omgevingsdienst, die moet toezien op de uitstoot van Tata Steel en moet handhaven als er een overtreding wordt begaan, kan niets zolang Tata Steel binnen de vergunning opereert.

AGRESSIEVE LOBBY

Logisch dus dat je binnen de EU struikelt over lobbyisten van de zware industrie.

Massa-actie 24 juni
KIJK OP [ACT.GP/ACTIETATA](https://act.greenpeace.nl/tata)

De staalindustrie, inclusief Tata Steel, is daarbij het agressiefst, concludeerde lobbywaakhond Corporate Europe Observatory al in 2016 – en krijgt vaak het meest voor elkaar. Het speelveld is dan ook allesbehalve gelijk. Staalfabrikanten hebben een grote kennisvoorsprong ten opzichte van ambtenaren. ‘Iemand van Tata Steel kan gemakkelijk een ingewikkeld verhaal houden over specifieke technische details van een installatie’, zegt Willem. ‘De staalindustrie probeert vooral de normen zo ruim en vaag mogelijk te houden. Dat is ze bijvoorbeeld gelukt voor de kankerverwekkende PAK's.’

Heeft de provincie dan helemaal niks in de melk te brokkelen als het gaat om Tata Steel en andere vervuilers? Jawel, stelde de Onderzoeksraad voor Veiligheid begin dit jaar: de provincie mag wél afwijken van de Europese normen als de gezondheid van omwonenden in gevaar is. Willem: ‘De provincie heeft alleen niet het lef om dat te doen.’

Wat de provincie ook niet hoeft te doen – en wel doet – is de verleende vergunning oprekken ten gunste van Tata Steel. Zo onthief de omgevingsdienst, die namens de provincie milieuregels handhaaft, de staalgigant in 2013 van zijn verplichting om kooksfabriek 2 af te breken en de grond eronder schoon te maken, omdat de fabriek niet aan de best beschikbare techniek kon voldoen. De dienst baseerde zich hierbij op een EU-uitzonderingsregel waarvoor Tata sterk had gelobbyd. En zo is de cirkel rond. Omwonenden leven dus nog steeds met de kankerverwekkende stoffen die de omgevingsdienst al in 2013 had kunnen verminderen.

HANDHAVER ONDERBEZET

De provincie schiet bovendien tekort bij het toezicht op de regels, terwijl zij daarvoor wél alle verantwoordelijkheid draagt. De omgevingsdienst ziet geregeld ernstige overtredingen over het hoofd. Willem: ‘Je zou hopen dat er tegenover een staalreus een stevige handhaver staat. Maar de omgevingsdienst is zwaar onderbezet en heeft te weinig geld en middelen om zijn taak te kunnen uitvoeren.’ Opeenvolgende regeringen Rutte hebben de

omgevingsdiensten volgens Willem verzwakt tot een niveau dat ze niet meer is opgewassen tegen grote bedrijven. Pas sinds Frisse Wind de staalfabrieken monitort met eigen webcams (zie kader), beboet de omgevingsdienst Tata Steel vaker. Inmiddels kreeg Tata drie boetes van een ton – peanuts voor de staalgigant, want gelijk aan 11 minuten omzet – en worden vier incidenten onderzocht. ‘Belangrijker is het aantal boetes’, licht Willem toe. ‘Volgens de regels moet de provincie Tata Steels vergunning na vijftien boetes intrekken.’

REGERING LAAT KANSEN LIGGEN

Niet alleen de provincie zou meer kunnen doen, ook de regering laat duidelijke kansen liggen om het gevaar van Tata Steels uitstoot te beperken. Zo vraagt het bedrijf miljarden euro's subsidie om te vergroenen. Heijnen kan de sluiting van de verouderde kooksfabrieken als voorwaarde stellen. Dat is ook wat de Tweede Kamer al in september 2021 eiste: de regering mag geen ‘nieuwe subsidierelaties’ aangaan zonder harde afspraken over ‘te behalen gezondheidswinst’ in de omgeving. Verder kan Heijnen de omgevingsdienst veel meer middelen, capaciteit en bevoegdheden geven. En tot slot heeft ze voldoende politieke invloed om de provincie ertoe te bewegen eindelijk de vergunning in te trekken voor de kooksfabrieken die continu in overtreding zijn.

Dat overheidsorganen de verantwoordelijkheid naar elkaar afschuiven, is gekmakend voor omwonenden die worden blootgesteld aan ziekmakende stoffen. Willem: ‘We kunnen door dit systeem heen prikken. Het vergunningstelsel is geen natuurwet, maar een set spelregels die de politiek heeft bedacht en die ze dus ook kan veranderen. Waar het om gaat is de vraag: “Wat zetten we op nummer 1, de gezondheid van mensen of de winsten van grote vervuilers?” Greenpeace kiest duidelijk voor het eerste. Wij willen dat de overheid de ziekmakendste onderdelen, zoals kooksfabriek 2, onmiddellijk sluit.’ ■

SPOT DE GIFWOLK

Als de overheid na decennia van vervuiling nog altijd niet kan handhaven, doen we dat zelf wel.

Helpt u mee om de gezondheid van omwonenden te beschermen? Via spotdegifwolk.nl kunt u meekijken of er bruine, gele of zwarte rookwolken ontsnappen uit de verschillende fabrieken op het Tata Steel-terrein. Wanneer u zo'n gifwolk spot, kunt u die eenvoudig melden. Bewonersvereniging Frisse Wind en Greenpeace verzamelen alle meldingen en geven ze door aan de Omgevingsdienst Noordzeekanaalgebied die verantwoordelijk is voor de handhaving bij Tata Steel.

Succes!

PRIVÉJETS BLIJVEN

Hoe blij kun je worden van een krantenkop? ‘Schiphol wil privéjets en nachtvluchten afschaffen.’ Greenpeace is trots op alle helden die hieraan bijdroegen, van actievoerders en demonstranten tot donateurs en petitie-ondertekenaars. Nu gaan we door!

DOOR JACQUELINE SCHUILING

Vastberaden fietsten tientallen actievoerders het Schiphol-platform op tijdens onze actie ‘SOS voor het klimaat’ op 5 november 2022. Onder de privéjets op het Schiphol-platform zaten talloze anderen, jong en oud, om te voorkomen dat de vervuilende toestellen zouden opstijgen. Buiten de hekken van het Schipholterrein demonstreerden nog eens 800 mensen en tienduizenden anderen verklaarden zich solidair via sociale media. Samen hielden we de rijkeluisvliegtuigjes urenlang aan de grond: een groots spektakelsucces!

OOK NACHTVLUCHTEN STOPPEN

De actie lag nog vers in ons geheugen, toen interim-topman Ruud Sondag van Schiphol op 3 april met zijn verrassende mededeling kwam: Schiphol stopt binnen twee jaar met alle privévluchten, nachtvluchten en verbiedt stapsgewijs de lawaaiigste vliegtuigen. Ontzettend goed nieuws, voor het

klimaat én voor de omwonenden die al decennialang in de herrie, de stank en de kankerverwekkende uitstoot leven. Zoals de gepensioneerde Betty en Gert uit Oegstgeest die op schipholwatch.nl vertellen hoe je (niet) kunt leven met 325 vliegtuigen per etmaal die bulderend vlak boven je huis vliegen. ‘Ook ’s nachts gaat het door.’

Sondag erkende bij zijn aankondiging ook dat privéjets per passagier twintig keer meer CO₂ uitstoten dan een lijnvlucht en zeven keer zoveel lawaai maken. En daarvan had Schiphol er alleen al in 2022 maar liefst 24.600. Dat had natuurlijk al lang afgelopen moeten zijn. Maar nu lijkt het eindelijk te gaan gebeuren. En dat is wat ons betreft slechts het begin. Want onze eisen zijn maar deels ingewilligd: we willen niet alleen een einde aan privéjets, maar sowieso minder vluchten, een verbod op korte vluchten én meer betaalbare treinen.

SAMEN ZIJN WE STERKER

Op Schiphol hebben we opnieuw laten zien dat actievoeren tegen grote vervuilers werkt. En ook hoe sterk we samen met anderen zijn. Greenpeace, Extinction Rebellion, Milieudefensie en organisaties van omwonenden wisten rond 5 november met elkaar tienduizenden mensen te mobiliseren. Greenpeace-campaigner Maarten de Zeeuw: ‘Zonder Extinction Rebellion hadden we niet in zo korte tijd zoveel mensen gedegen kunnen trainen voor onze privéjet-actie. Een topcombinatie met Greenpeace, dat weer de specialistische kennis in huis heeft om zo’n actie tot in de puntjes voor te bereiden. Zo hebben we allemaal onze sterke kanten en je ziet wat die samenwerking oplevert.’

‘Sinds we in 2018 samen met andere milieuorganisaties én omwonenden van zes grote luchthavens een Luchtvaartmanifest uitbrachten, is

Teken de petitie

VOOR EEN LANDELIJK VERBOD OP PRIVÉJETS

© Extinction Rebellion

Actievoerders op Schiphol voorkomen dat privéjets kunnen opstijgen.

onze beweging steeds groter geworden. De tweedaagse actie ‘Noodlanding’ bij Schiphol in 2019 bracht een grote en feestelijke mensenmassa op de been. Voor het eerst zeiden we dat de luchtvaart moest krimpen en daarmee bleken steeds meer mensen het eens, zeker na de enorme corona-staatssteun in 2020 voor vervuiler KLM zonder dat daar ook maar één klimaatvoorwaarde tegenover stond. Onze brief waarin we Schiphol oproepen te stoppen met vervuilen, werd door bijna 47.000 mensen ondertekend!’

KRIMP IS DE ENIGE OPTIE

Er staat veel op het spel: de luchtvaart draagt 7% bij aan de Nederlandse CO₂-uitstoot, maar hoeft die nauwelijks te beperken. Sterker nog, de luchtvaartsector wordt zwaar gesubsidieerd en hoeft geen belasting op brandstof en btw op vliegtickets te betalen. Inmiddels zijn de conclusies van het VN-klimaatpanel IPCC alarmerender dan ooit over de klimaatcrisis. Als we nu niets doen, is een deel van de wereld reddeloos verloren. Maarten de Zeeuw: ‘Dan móet je toch concluderen dat de luchtvaart drastisch moet krimpen? Ook Schiphol voldoet met

de nieuwe maatregelen nog steeds niet aan de afspraken in het klimaatakkoord van Parijs. We zullen dan ook campagne blijven voeren voor minder vluchten en tegelijkertijd scherp in de gaten houden of privévluchten niet verschuiven naar andere luchthavens. En natuurlijk of Schiphol de aangekondigde maatregelen niet misbruikt om onder andere, minstens even noodzakelijke, ingrepen uit te komen.’

Bovendien is Greenpeace een internationale petitie gestart voor een verbod op privéjets met nu al ruim 200.000 handtekeningen. Nu de Nederlandse campagne mede dankzij onze supporters en de ‘krimp luchtvaart’-beweging zo succesvol is, willen we dit ook in andere landen voor elkaar krijgen. En dat is hard nodig, blijkt uit een recent rapport van het Institute for Policy Studies. De mondiale verkoop van privéjets stijgt nog altijd en dreigt dit jaar zijn hoogste niveau ooit te bereiken, zo becijferde deze Amerikaanse denktank. En de CO₂-uitstoot van al die privévluchten is sinds de coronapandemie met bijna een kwart toegenomen. Alle reden dus om onze supporters wereldwijd te vragen om te doen wat ons samen in Nederland al is gelukt: een verbod afdwingen op het gebruik van privéjets. ■

SILKE in actie

De 12-jarige Silke was een van de demonstranten bij Schiphol op 5 november.

Op het Jeugdjournaal zei ze: ‘Ik wil dat mensen naar Terschelling gaan en niet meer gaan vliegen. Want dat is echt heel slecht voor het milieu.’ Silke verzamelde al vanaf de zomer statiegeldflesjes die ze

onderweg vond. Geen moment overwoog ze om de opbrengst voor zichzelf te houden. ‘Ik wilde het geld aan een goed doel geven.’ Dat goede doel werd Greenpeace. Samen met de verkoop van kaartjes die ze maakte met klasgenootjes en kinderen van haar ouders’ zorginitiatief, had Silke maar

liefst € 300 verdiend. Haar vader beloofde dit te verdubbelen en zo stond Silke dit voorjaar op de stoep met maar liefst € 600 die ze overhandigde aan Greenpeace-collega Frits.

Dank je wel Silke!

AAN DE GROND

ACTIE TEGEN FLUXYS

Klimmers en kayakers bezetten een Fluxys-gastertinal in Zeebrugge. Greenpeace stelt zo de spectaculaire importstijging van Amerikaans vloeibaar gas naar Europa aan de kaak. Onze eis: geen nieuwe gasinfrastructuur, maar een Europees plan om in 2035 gasvrij te zijn.

KLIMAATRECHTVAARDIGHEID

Een historisch succes voor jonge Pacificische rechtenstudenten, gesteund door onder meer Greenpeace: de VN vraagt het Internationaal Gerechtshof om een advies over de plicht van staten om hun burgers te beschermen tegen klimaatimpact.

Succes!

VISSERS WINNEN

De gemeente Cayar in Senegal verbiedt een vervuilende vismeelfabriek zijn afvalwater in het lokale meer te lozen. Een klinkende overwinning voor de vissersgemeenschap die met steun van Greenpeace al jaren actievoert tegen de fabriek.

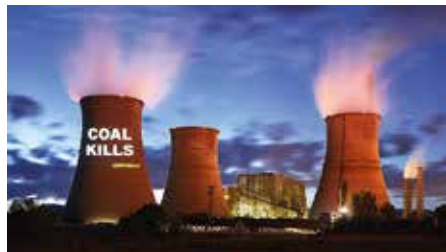
Verhit

'If any other industry was doing what farming does to the living planet, we would be absolutely horrified', zegt de Britse publicist George Monbiot in de Greenpeace-podcast 'Verhit' over landbouw: → act.gp/monbiot

10

EUROPESE FOSSIELE BRANDSTOFBEDRIJVEN

maken zich al bijna 35 jaar schuldig aan omkoping, corruptie, greenwashing, mensenrechtenschendingen, medeplichtigheid aan oorlogsmisdaden en andere criminele activiteiten. Dat blijkt uit het Greenpeace-onderzoek Fossil Fuel Crime File. → act.gp/fossilcrime

DODELIJKE KOLEN

De grootste Bulgaarse kolencentrale kreeg onterecht een vergunning om twee keer zoveel zwaveldioxide uit te stoten als de EU toestaat. Dit baanbrekende oordeel velde het Europees Hof van Justitie, vier jaar nadat Greenpeace de zaak aanbracht.

HOOP VOOR DE AMAZONE

Juichend staat Célia Xakriabá op het podium, hand in hand met twee andere inheemse leiders uit de Amazone.

Samen met duizenden mensen van talloze inheemse volken uit heel Brazilië zijn ze naar de hoofdstad getrokken voor de 19e editie van het Free Land Camp. Traditiegetrouw was ook Greenpeace daarbij aanwezig, als bondgenoot in de strijd voor inheemse

rechten en de bescherming van het Amazonewoud.

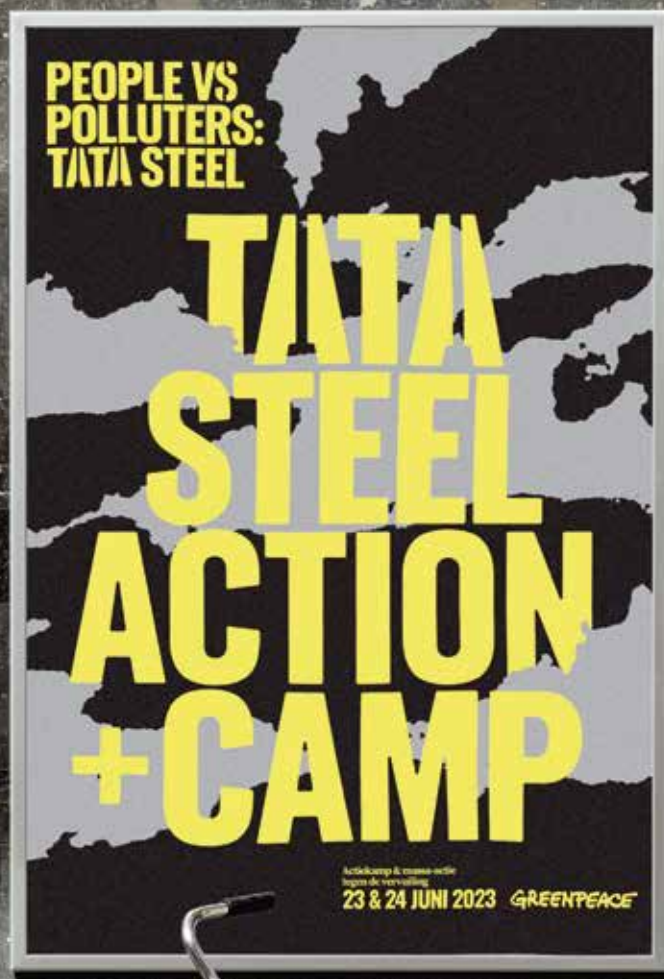
Voor het eerst sinds de jaren van moord en vernietiging onder president Bolsonaro hebben inheemse volken in Brazilië weer hoop. Op hetzelfde podium waar Célia de mensenmassa toespreekt, stond vlak daarvoor de nieuwe president Lula da Silva naast Sonia Guajajara. Sonia was als een van de leiders van ABIP, de koepel van inheemse

Amazonevolken, enkele jaren geleden in Nederland op uitnodiging van Greenpeace. Hier kreeg ze het vreselijke bericht dat in de Amazone opnieuw een familielid was vermoord. Vechtend tegen haar tranen sprak Sonia een strijdlustige videoboodschap in: er mag geen druppel inheems bloed meer vloeien!

NIEUWE KOERS LULA

Lula erkende de leidersrol van Sonia Guajajara en benoemde

haar tot minister van Inheemse Zaken. Het tekent de nieuwe politieke koers van het land. Inheemse volken eisen dat de overheid weer inheems land gaat afbakenen (de eerste stap richting eigendom), iets dat Lula meteen in praktijk bracht: hij kondigde de afbakening aan van zes nieuwe inheemse gebieden. 'De inheemse toekomst is vandaag', was dan ook het motto van het Free Land Camp 2023.

KOM, WE STOPPEN DE GEVAARLIJKE GIFWOLKEN VAN TATA STEEL!

Samen eisen we dat de overheid mensen boven winst stelt.
De meest ziekmakende onderdelen van de fabriek moeten dicht.
Dat is beter voor onze gezondheid, het klimaat en de natuur.

Sluit je aan via onze website.

© zomer 2023 Greenpeace Magazine
Stichting Greenpeace Nederland
Greenpeace Magazine verschijnt
3 keer per jaar.

Kom ook in actie met Greenpeace
via greenpeace.nl/acties

ISSN: 0166-4506

Postadres:
Postbus 3946, 1001 AS Amsterdam

Bezoekadres:
NDSM-Plein 32, 1033 WB, Amsterdam

Voor administratieve vragen:

Supporter care: 0800 422 33 44 (gratis)

of greenpeace.nl/contact

Rekeningnummer:

NL89 TRIO 0338 8885 00

Opmerkingen en suggesties over de inhoud
van Greenpeace Magazine kunt u sturen naar
redactie@greenpeace.nl.

Redactie: Fedde Wiersma (hoofdredactie),
Jacqueline Schuiling, Zinzi van der Aar
Eindredactie: Jacqueline Schuiling

Art direction en vormgeving:

Jeen Berting

Coverillustratie: Jeen Berting

Drukwerkcoördinatie:

Yuri Gunther Moor

Volg Greenpeace op greenpeace.nl.

Twitter: @GreenpeaceNL

Facebook: Greenpeace Nederland

Instagram: @greenpeacenl

Greenpeace Magazine is gedrukt
op 100% hergebruikt en chloorvrij
gebleekt papier.

GREENPEACE